

ПАСПОРТ

міста Чернігова

(2021 рік)

Історична довідка

Історичні і часові паралелі постійно поєднують нас із сучасним і минулим Чернігова, асоціюючи сьогодення із витоками суспільно-політичного життя древнього Чернігівського князівства та Стародавньої Русі, що дала шлях у життя трьом слов'янським народам.

Реальними тому свідками багаточисленні архітектурні та археологічні пам'ятники, беруть свій початок з сьомого століття – з часу заснування на правому березі Десни перших городищ та поселень слов'янських племен. Саме з цих поселень і виросло згодом місто, яке вже на початку X століття за своїми розмірами, статусом, політичним та економічним значенням у давньоруській державі поступалося лише Києву.

Вже в 1024 році місто набуває статусу головного економічного і політичного центру Чернігово-Сіверського князівства, яке існувало і розвивалося протягом двохсот років.

За князювання Мстислава Володимировича (1024–1036рр.) у місті розпочалося створення комплексу кам'яних споруд княжого двору на території Дитинця (нині Вал) та спорудження Спасо-Преображенського. У Чернігові успішно розвивалося муроване та дерев'яне будівництво, різноманітні ремесла, внутрішня та міжнародна торгівля. Чернігівські ювеліри та зброярі були майстрами високої кваліфікації. Їм були відомі такі техніки, як перегородчата емаль, філігрань, чернь. До наших днів у місті збереглися шедеври давньоруської архітектури XI–XIII століть: Спасо-Преображенський і Борисоглібський собори, Успенський собор Єлецького монастиря, П'ятницька та Іллінська церкви. В першій половині XIII ст. місто досягло піку свого розвитку, його площа складала більше 400 га, а населення понад 25 тисяч мешканців.

Монгольське вторгнення та знищення міста у 1239 році сповільнило його розвиток більш ніж на століття. Утім уже у XIV столітті Чернігів було включено до складу Великого князівства Литовського й почалося його поступове відродження.

З 1500 до 1518 року місто перебувало у складі Московської держави у якості прикордонної фортеці, а з 1618 року перейшло в склад Речі Посполитої. У 1623 році Чернігову надано Магдебурзьке право, а вже згодом – 1635 – статус головного міста Чернігівського воєводства. В період Визвольної війни українського народу в 1648–1654 роках під проводом Богдана Хмельницького Чернігів став центром однойменного полку. В цей час місто було одним з головних політичних, економічних та культурних центрів козацької держави – Гетьманщини аж до 1781 року. В цей період було зведено величний комплекс Троїцького монастиря з Троїцьким собором, Введенською церквою, келіями та дзвіницею.

З кінця XVIII століття Чернігів – центр намісництва, а з початку XIX-го століття – "столиця" Чернігівської губернії.

У 1917 році Чернігів одним з перших визнав владу Центральної Ради та увійшов до складу Української народної республіки. У 1919 році місто було зайняте більшовиками і стало одним губернських, а з 1932 року обласних центрів УРСР. У 1941-1943 роках Чернігів був окупований нацистськими військами та зазнав сильних руйнувань. Утім у післявоєнні роки місто було відбудоване та стало одним із найбільших індустріальних та культурно-історичних урбаністичних осередків українського Полісся.

1300-літня біографія міста зберегла для нащадків 112 пам'ятників історії та культури, залишила по собі десятки археологічних пам'яток – курганів і фортифікаційних земляних споруд, підземних печерних комплексів, що дає право називати Чернігів містом-музеєм під відкритим небом.

Чернігів здавна відзначався не лише рівнем культури, але й освіченістю своїх громадян. Слід зазначити, що у XVII столітті тут почала діяти Троїцько-Іллінська типографія, що славилась високою якістю видань з прекрасними гравюрами, а згодом відкрилася слов'янсько-латинська школа, перетворена у 1700 році у знаменитий своїми просвітницькими досягненнями Колегіум.

Чернігів можна вважати не лише історичним, адміністративним і культурним центром Придесення, але й містом студентів, підприємців, науковців, і навіть містом космонавтики. Саме так, адже в числі випускників Чернігівського вищого військового авіаційного училища 11 льотчиків-космонавтів, чиї імена відомі в усьому світі. Зокрема, в Чернігові навчався і перший космонавт незалежної України Леонід Каденюк.

ЧЕРНІГІВСЬКА МІСЬКА РАДА

Адреса: 14000, м. Чернігів, вул. Магістратська,7
Телефон/факс: 77-48-83, E-mail: gorsovet@chernigiv-rada.gov.ua
Офіційний веб-портал: www.chernigiv-rada.gov.ua

Керівники міської ради

<i>Прізвище, ім'я по батькові</i>	<i>Посада</i>	<i>Телефон (приймальня)</i>
Атрошенко Владислав Анатолійович	Міський голова	67-53-04
Ломако Олександр Анатолійович	Секретар міської ради	67-50-99
Фесенко Сергій Іванович	Заступник міського голови – керуючий справами виконкому	67-53-33
Атрощенко Олександр Анатолійович	Заступник міського голови з питань діяльності виконавчих органів ради	67-52-93

Адміністративно-територіальний устрій**Склад рад**

1. Дата утворення (перша літописна згадка) - 907 рік
2. Розташоване в західній частині області
3. Територія - 7856,3 га
4. Головна ріка Десна

	01.01. 2017	01.01. 2018	01.01. 2019	01.01. 2020	01.11. 2020
5. Населення (тис.чол.) -	291,6	289,4	288,3	286,9	285,8

Переважна кількість населення розмовляє українською мовою.

6. Місто є обласним центром Чернігівської області

Ресурсний потенціал:	VIII скл.
7. Рад	1
<i>в них депутатів</i>	42
8. Постійних комісій місцевих рад	6
9. Виконкомів місцевих рад	1
<i>в них членів виконкомів</i>	7

10. Форми територіальної самоорганізації населення	01.01 2017	01.01 2018	01.01 2019	01.01 2020	01.01 2021
• вуличних комітетів	78	78	78	78	78
• громадські формування з охорони громадського порядку		5	5	5	9

Промисловість**11. Основні види промислової продукції, які випускаються підприємствами міста:**

Борошно, крупи
Хлібобулочні вироби
М'ясна та м'ясо-рослинна консервація, паштети, готові перші страви
М'ясні напівфабрикати
Молоко та кисломолочні продукти
Шоколад та інші продукти харчові готові з вмістом какао
Вироби кондитерські з цукру, включаючи білий шоколад, без вмісту какао

Безалкогольні напої
Тканини
Волокна синтетичні
Швейні вироби (одяг чоловічий та жіночий, одяг робочий, постільна білизна)
Взуття
Етикетки з паперу та картону
Будівельні матеріали (цегла керамічна не вогнетривка будівельна, склопакети, бетон, залізобетонні вироби)
Металоконструкції
Металорізальний інструмент
Вогнегасники
Миючі засоби
Обладнання для олійно-жирової промисловості
Автоматичні агрегати для виробництва пет-тари
Карданні вали
Автобуси
Тролейбуси
Кабель та провід електричний
Спортивний інвентар для занять гімнастикою та атлетикою

12 Основні промислові підприємства міста

1	ТОВ «Чернігівський хлібокомбінат № 2»
2	ТОВ «Рижський хліб»
3	ТДВ «Продовольча компанія «Ясен»
4	ПрАТ «Чернігівська кондитерська фабрика «Стріла»
5	ПВТП «ДЖІ-ЕН-ЕЛ»
6	ПАТ «Чернігівський молокозавод»
7	Чернігівське відділення ПАТ «АБІнБев Ефес Україна»
8	ПрАТ «Чернігівська швейна фабрика «Елегант»
9	ТОВ «Сівертекс»
10	ВП «ТК Стиль» ТОВ «Текстиль-Контакт»
11	ВП «ВО ТК Чернігів» ТОВ «Текстиль-Контакт»
12	ПрАТ «Чернігівська взуттєва фабрика «Берегиня»
13	ТОВ «Пласт-Бокс Україна»
14	ТОВ «ТАН»
15	АТ «Будіндустрія»
16	ПрАТ «ЧеЗаРа»
17	ТОВ «ДП «Завод Рапід»
18	ТОВ «Чернігівський ковальський завод»
19	ТОВ «Чернігівський автозавод»
20	ТОВ «Український кардан»
21	НВО «Група компаній «Магр»
22	ТОВ «ТФ Кабель Україна»

23	ТОВ «ПЕТ Технолоджиз Україна»
24	ТОВ «Компанія «Спорттехніка»
25	КЕП «Чернігівська ТЕЦ» фірми «ТехНова»

13. Річний обсяг експорту товарів – 156,4 млн дол. США (за останніми даними Головного управління статистики у Чернігівській області).

14. Річний обсяг імпорту товарів – 179,2 млн дол. США (за останніми даними Головного управління статистики у Чернігівській області).

15. Кількість підприємств - суб'єктів підприємницької діяльності, зареєстрованих у м. Чернігові – 3097 шт.

16. Кількість фізичних осіб - підприємців – 16,4 тисяч.

Транспорт і зв'язок

15. Залізниця

основні залізничні станції – 2 (ст.Чернігів, ст.Чернігів-Північний)

16. Автомобільні шляхи республіканського і обласного

значення: Одеса – Київ – Санкт-Петербург,
Чернігів – Новгород-Сіверський,
Чернігів – Сеньківка.

Вулиць із твердим покриттям – 280,045 км.

17. Судноплавство по річках - Новгород-Сіверський – Чернігів – Київ.

18. Робота автотранспортних підприємств

Автотранспортних організацій – 14

	2017 р.	2018 р.	2019 р.
перевезення вантажів (тис.т.)	842,6	877,1	944,9
перевезено пасажирів (млн.чол.)	30,2	28,1532	26,2974

19. Підприємства зв'язку - 5

	01.01 2018	01.01 2019	01.01 2020
кількість телефонних абонентів	62143	61147	60285
кількість радіоточок	14059	13286	8719

Освіта. Наука

	01.01. 2018	01.01. 2019	01.01 2020	01.01 2021
20. Загальноосвітніх навчальних закладів,	41	41	42	39
<i>в тому числі:</i>				
● I ступеня	2	2	2	2
● I-II ступенів	1	1	2	1
● I-III ступенів	26	26	26	24
● II-III ступенів	-	-	-	-
● гімназія	1	1	1	1
● лицей	5	5	5	7
● колегіум	1	1	1	1
● спец. школи	0	0	0	0
● вечірні школи	1	1	1	0
● навчально-реабілітаційні центри	3	3	3	3
● <i>вчителів</i>	2441	2440	2389	2330
● <i>учнів</i>	28347	28308	30265	30753
21. Навчально-виховних комплексів	1	1	1	1
● <i>в них дітей</i>	5	5	6	6
22. Позашкільних установ	3	3	1	1
23. Дитячих дошкільних закладів	55	55	56	55
● <i>в них дітей</i>	11755	11655	11246	10838
24. Профтехучилищ	6	6	5	5
● <i>в них учнів</i>	2719	2601	2233	2164

Історія. Культура

25. Заповідників – 1

Пам'яток історії – 96

у тому числі:

- національного значення – 3
- місцевого значення – 93

Пам'яток монументального мистецтва – 9

Пам'яток археології – 272

у тому числі:

- національного значення – 234
- місцевого значення – 38

Пам'яток архітектури – 67

у тому числі:

- національного значення – 28
- місцевого значення – 39

Пам'яток садово-паркового мистецтва – 1

26. Основні історичні та історико-архітектурні пам'ятки міста

Усього у м. Чернігові на державному обліку знаходиться 96 пам'яток історії, 17 пам'яток монументального мистецтва, 32 пам'ятки археології (272 – враховуючи ті, що входять до складу комплексів (ансамблів), заповідників), 67 пам'яток архітектури та 1 пам'ятка садово-паркового мистецтва.

У пам'ятках поетапно простежується історія нашого краю і міста Чернігова. Кожна пам'ятка має свою неповторну історію, своє життя і свої реальні прототипи.

Однією з найстаріших частин Чернігова є територія Болдиних гір. Саме тут, на мисовидному виступі правобережної тераси ріки Десни розміщується однойменний курганний могильник, що включає два давньоруські кургани: «Гульбище» (поч. X ст. н.е.) та «Безіменний» (I пол. X ст. н.е.).

Поблизу Єлецького монастиря знаходиться відома пам'ятка археології – курган «Чорна могила» (60-і рр. X ст. н.е.).

Ще однією пам'яткою національного значення є стародавнє городище «Ялівщина» (II-I тис. до н.е. – XII-XIII ст.ст. н.е.), яке знаходиться на північно-східній околиці міста, на мисі лівобережної тераси ріки Стрижня.

Серед пам'яток історії та мистецтва багато таких, що заслуговують на особливу увагу. Чернігів по праву пишається своїми архітектурними пам'ятками домонгольського періоду. Це – Спасо-Преображенський собор (XI ст.), Борисоглібський собор (XII ст.), П'ятницька церква (XII ст.), Успенський собор Єлецького монастиря (XII ст.), Іллінська церква (XII ст.) з Антонієвими печерами (XI ст.).

Одним із найдавніших давньоруських храмів Київської Русі, що зберігся до наших днів, є Спасо-Преображенський собор, який закладено у 1034 р. за часів Мстислава Володимировича Хороброго – першого відомого з літопису самостійного чернігівського князя. Храм є ровесником знаменитого Софіївського собору в Києві.

Другий собор – Борисоглібський. Був збудований у II пол. XII ст. на честь Бориса і Гліба – синів київського князя Володимира. Їхня загибель була трактована церквою як смерть за віру, і вони стали першими давньоруськими князями, канонізованими церквою та зарахованими до лику святих. Храм був збудований чернігівським князем Давидом Святославовичем, який і сам похований у цьому храмі.

У кінці XII – на поч. XIII ст.ст. на Чернігівському посаді, біля торгу, була зведена П'ятницька церква, названа так на честь покровительки торгівлі Параскеви П'ятниці. Церква була головною спорудою П'ятницького жіночого монастиря, який проіснував до кінця XVIII ст.

Одним із небагатьох зразків мурованої монументальної архітектури XII ст., що зберігся у місті, є Успенський собор Єлецького монастиря. Тут поховано В. А. Дуніна-Борковського, Я. К. Лизогуба, Л. А. Полуботка, А. С. Милорадовича.

На Болдиній горі знаходиться ще одна пам'ятка періоду Київської Русі – Іллінська церква з печерним монастирем. Створення комплексу пов'язують з іменем відомого церковного діяча, одного з засновників Києво-Печерського монастиря – Антонія Печерського. Монастир присвячений Іллі – одному з найбільш шанованих святих християнської церкви.

Візитівкою нашого міста є Катерининська церква. Споруджена у стилі українського бароко на честь героїзму козаків Чернігівського полку під командуванням Я. К. Лизогуба, виявленого під час штурму турецької фортеці Азов у 1696 р.

На території Валу знаходиться пам'ятка архітектури та історії – будинок Я. К. Лизогуба. Це один із небагатьох зразків житлової архітектури України кінця XVII ст., який зберігся до наших днів. Його ще називають будинком гетьмана І. С. Мазепи, адже саме тут у XVIII ст. розміщувалась канцелярія Чернігівського козацького полку.

Не можна не згадати також Чернігівський колегіум, зведений на залишках валу стародавнього Дитинця. Він складається з кількох будівель різного часу (XVI-XVII ст.ст.). Будівлі властиві риси українського бароко.

На схід від Спасо-Преображенського собору знаходиться колишній будинок губернатора, збудований у 1804 р. за проектом відомого російського архітектора А. Д. Захарова. Зараз тут міститься обласний історичний музей імені В. В. Тарновського, а з поч. XIX ст. до 1919 р. тут розміщувалась чоловіча гімназія. Поблизу історичного музею знаходиться обласний художній музей імені Г. П. Галагана, де в 1904-1911 рр. розміщувалась жіноча гімназія.

На північний захід від будинку губернатора знаходиться архітектурна пам'ятка кін. XVIII – поч. XIX ст.ст. – колишній будинок архієпископа, споруджений у 1780 р. Зараз тут розміщується обласний державний архів.

Визначними пам'ятками історії та археології національного значення є садиба-музей М. М. Коцюбинського – українського письменника і громадського діяча, могила М. М. Коцюбинського (1864-1913), могила відомого українського поета, байкаря та лірика Л. І. Глібова (1827-1893), які знаходяться на Болдиних горах.

Ще однією візитівкою Чернігова є гармати з бастіонів Чернігівської фортеці – пам'ятка історії, що розташована на території древнього Дитинця Чернігова (Валу). Гармат дванадцять. Стволи усіх гармат чавунні, а лафети – сталеві. На поч. XIX ст. за новим планом забудови міста частково були розкопані фортечні вали. Для прикраси Чернігівської фортеці у 1896 р. з Києва були привезені лафети, на які було встановлено чотири гармати, що лежали на валу (їх у 40-50-х рр. XIX ст. бачили М. А. Маркевич і Т. Г. Шевченко). Коли було встановлено ще вісім гармат і де вони зберігалися – залишається загадкою.

У вересні 1992 р. з нагоди святкування 1300-річчя м. Чернігова на території Валу було відкрито пам'ятник видатному українському поету Т. Г. Шевченку. Пам'ятник знаходиться у тому місці, де у 1846 р. Т. Г. Шевченко замальовував прекрасні пам'ятки і краєвиди стародавнього Чернігова за завданням Археологічної комісії.

Період козаччини у місті представлений пам'ятниками:

- гетьману України Б. М. Хмельницькому, що був створений відомим українським скульптором І. П. Кавалерідзе та відкритий у 1956 р. у сквері біля П'ятницької церкви;

- Чернігівському козацькому полковнику С. Д. Подобайлу, який був відкритий у 1999 р. і розміщується на території Троїцько-Іллінського монастиря.

З Черніговом пов'язано чимало трагічних сторінок історії Другої світової війни, про що свідчить велика кількість пам'яток цього періоду. Їх можна умовно поділити на три групи:

- пам'ятки періоду оборонних боїв 1941 р., які представлені в основному поодинокими та братськими могилами воїнів Червоної армії;
- пам'ятки періоду боротьби з нацистськими окупантами в тилу ворога у 1941-1943 рр;
- пам'ятки періоду визволення міста Чернігова від нацистських окупантів у 1943 році.

У місцевому реєстрі пам'яток культурної спадщини знаходиться 56 пам'яток, пов'язаних з подіями періоду Другої світової війни, серед яких: поодинокі та братські могили воїнів, групи братських могил, пам'ятні знаки та меморіальні комплекси. Крім того, на будинках, де жили Герої Радянського Союзу, кавалери ордена «Слави», ветерани та учасники Другої світової війни, встановлено 41 меморіальну дошку.

У південно-західній частині міста, на Болдиних горах височіє Меморіальний комплекс Слави воїнів, партизан та підпільників, які віддали своє життя за Батьківщину та могила Невідомого солдата.

У пам'ятках знайшли відображення і події сучасної історії:

- у грудні 1990 р. встановлено пам'ятний знак воїнам-інтернаціоналістам, присвячений чернігівцям, які загинули під час війни в Демократичній республіці Афганістан у 1979-1989 рр.;
- у квітні 1996 р. на Алеї Героїв до 10-ї річниці трагедії встановлено пам'ятний знак жертвам Чорнобильської катастрофи;
- у 2009 році у сквері поблизу Катерининської церкви встановлена декоративно-скульптурна композиція – пам'ятний знак «Борцям за волю та незалежність України»;
- у серпні 2009 року у сквері поблизу Чернігівського колегіуму встановлено пам'ятник гетьману І. С. Мазепі;
- наприкінці 2012 року на Валу між Спасо-Преображенським та Борисоглібським соборами встановлено пам'ятник князю Чернігівському і Київському Ігорю Ольговичу.

Однак, це далеко не всі пам'ятки нашого міста, які заслуговують на увагу. Багато залишається подій та видатних людей, які заслуговують на особливе ставлення та повагу. Тому у місті постійно встановлюються нові пам'ятки монументального мистецтва.

Пам'ятки історії, монументального мистецтва, археології та архітектури – церкви, будинки, могили, меморіальні дошки, монументи, кургани – це данина пам'яті сучасників славнозвісному минулому та його героям, тим людям, хто своїми талантами, працею, подвигами творили цю історію, примножуючи тим самим національні надбання.

27. Будинків культури – 2

Театрів – 3

Філармонійних центрів – 1

Кінотеатрів – 2

28. Колективів художньої самодіяльності – 44

- в них учасників – 2156

29. Масових бібліотек – 16**30. Музеїв – 9**

у тому числі:

- державних – 3
- створених на громадських засадах – 6

31. Культурних споруд – 30 (26-х конфесій)**Охорона здоров'я**

	01.01 2017	01.01 2018	01.01 2019	01.01 2020	01.01 2021
32. Лікувально-профілактичних закладів	22	22	22	20	12
з них закладів, підпорядкованих управлінню охорони здоров'я міської ради	9	9	9	9	9
<i>в тому числі:</i>					
• лікарень	5	5	5	5	5
• поліклінік	9	9	9	9	4
• лікарських і фельдшерських здоровпунктів	7	7	4	4	-
33. Кількість лікарів на 10 тис. населення	29,5	29,5	29,2	29,4	29,7

34. Міські засоби масової інформації: комунальної форми власності

- КП "Телерадіоагенство "Новий Чернігів"